

Van Gennip

toe te passen, als daar geen draagvlak en vrijwilligheid blijkt?

Ik sprak over een andere benadering. Het gaat eigenlijk om niet minder dan een cultuuromslag in de benadering van de belanghebbenden, waardoor veranderingen in het landelijk gebied een zaak van participatie en niet van voorschriften wordt. Maar daarmee komen we eigenlijk aan de kern van het mysterie, waarom met de mond vrijwilligheid beleden wordt en in de praktijk zoveel verzet opgeroepen wordt. Het natuurbeleid is geen beleid van de boeren. Het walst over hen heen, het lijkt op burelen en in de stad bedacht en het is planologisch en top-down, althans zo komt het over, en dat is vooral slecht voor de natuur. Is het nu echt nodig, dat keer op keer op ministeries en provinciehuizen kaarten worden ingekleurd, een zaaltje wordt afgehuurd, en aan de verzamelde boeren wordt verteld, wat er met hun, hun eigen gebied en grond gaat gebeuren? Het eigen onderzoek van het ministerie van LNV toont aan, dat hier de grote fout zit. Wat nodig is, is niet minder dan een cultuuromslag. Kunnen we nu echt niet eerst met de boeren rond de tafel gaan zitten, hun ideeën en wensen horen, hun visies en creativiteit, hun beperkingen en hun prioriteiten? Natuurlijk niet met de boeren alleen, maar ook met hen, en in eerste instantie, juist met hen.

De praktijk bij de landinrichting leert dat het anders kan: laat de provincies weten over hoeveel middelen zij voor een bepaalde periode kunnen beschikken in een bepaalde tijd, laat ze dan naar een gebied gaan en luisteren, overleggen, samen een strategie bepalen, en dan samen een plan opstellen. Ga niet van vastgelegde vooronderstellingen uit: zoveel grond moet er verworven worden, en dit moet hier en dat moet daar, en mijn interpretatie van het zo veelvoudige begrip "natuur" is de enig juiste, en dus moet daar bos komen, en hier moeras. Laat experimenten toe, en wat vandaag niet geaccepteerd wordt, misschien morgen wel. Geef die tijd. De regering heeft niet minder dan een kwart eeuw. Bestuurders en bestuurskundigen hadden waarschijnlijk het grootste gelijk van de wereld, toen ze Amsterdam en Rotterdam wilden opdelen, maar de bevolking accepteerde ook daar niet van bovenaf opgelegde formules.

Stomme burgers, denkt de bestuurder, maar het zijn wel burgers, die in laatste instantie bepalen, wie er gelijk krijgt. En dus gaat het niet door. En is de stem van een Rotterdamse burger die "nee" zei, nu zoveel meer waard dan die van een Gaasterlandse boer, die ook "nee" zei?

Ik heb de regering een groot aantal vragen gesteld en een groot aantal wensen en verlangens voor de definitieve standpuntbepaling van mijn fractie op tafel mogen leggen. Ik hoop daarop royale antwoorden te krijgen. Eventueel zal ik die wensen neerleggen in een motie. Ik denk dat we allen veel te winnen hebben van vooral die door mij bepleite cultuuromslag: boeren, bestuur, plattelandsgemeenschappen, de schatkist en op de allereerste plaats de natuur.

De **voorzitter**: De heer Hessing zal zijn maiden-speech uitspreken.

□

De heer **Hessing** (D66): Mijnheer de voorzitter! De heer Beelaerts van Blokland, die hier verleden week aanwezig was bij de ingebruikname van deze mooie, gerenoveerde zaal, sprak over het voorrecht om hier te mogen vergaderen. Ik onderschrijf dat en ik vind het ook een voorrecht om hier het woord te mogen voeren.

Nederland is een rijk land, in die zin dat wij een grote variëteit in natuur kennen in een relatief klein gebied. De soortenverscheidenheid is groot en de genetische diversiteit is aanzienlijk. Maar de diversiteit staat onder grote druk. Het beschermen van de diversiteit vereist het realiseren van aaneensluitende natuurgebieden in Nederland met goede verbindingzones. Daarin is de grote waarde gelegen van de ecologische hoofdstructuur. Dat vormt toch een van de belangrijkste onderdelen van het SGR, zoals het hier voor ons ligt. Het is een goede zaak dat er voor het landelijk gebied, de groene ruimte, een samenhangend plan van aanpak is ontwikkeld. De natuur staat immers op achterstand en de achteruitgang van natuur- en landschapswaarden is nog niet gestuit, integendeel. Het SGR is een vermetele poging om de balans tussen landbouw en natuur meer in evenwicht te brengen. Het is dringend gewenst dat er ruimtelijke consequenties worden verbonden

aan landbouw en natuur, om te voorkomen dat de zwakste schakel – en dat is in veel gevallen de natuur – het onderspit zal delven.

Het is op zichzelf bemoedigend dat de uitvoering van het SGR al ter hand is genomen voordat deze Kamer daarover heeft gesproken. Zo hebben bijvoorbeeld op 31 maart van dit jaar provinciale staten van Zuid-Holland zich uitgesproken over het Bentwoud. Op dezelfde dag is dit project ook planologisch vastgelegd in het streekplan Zuid-Holland-Oost. Ook andere onderdelen van het SGR zijn al in bewerking. Niet steeds kunnen de in gang gezette activiteiten op warme steun van betrokkenen rekenen. Het Bentwoud was daar al een voorbeeld van, maar nu doel ik met name op Gaasterland. De wijze waarop de provincie Friesland heeft gepoogd, aldaar tot begrenzing van de ecologische hoofdstructuur te komen heeft – zij het met enige vertraging – geleid tot nogal wat verzet.

Gelet op onze bijzondere relatie met de FNP stel ik het op prijs, de opmerkingen van de FNP weer te geven. De FNP wijst de plannen van het SGR voor Gaasterland in de huidige vorm af en verbindt een aantal voorwaarden aan de realisatie. Zo zal er een leefbaarheids-effectrapportage gehouden moeten worden om de sociaal-economische effecten in beeld te brengen. Voorts hecht de FNP aan een constructieve invulling waarbij het streven naar een breed maatschappelijk draagvlak voorop moet staan. De aankoop van landbouwgrond zal volgens de FNP steeds vrijwillig moeten plaatsvinden. Er moet zoveel mogelijk integratie van landbouw en natuurbeheer tot stand komen en compensatie van werkgelegenheid moet tot de mogelijkheden behoren. Ook van andere zijden hebben ons protesten bereikt. De Initiatiefgroep verontruste Gaasterlanders heeft zoëven hier buiten een fraai lied over deze zaak laten horen. Er hebben ons vele berichten van onvrede bereikt.

Voorzitter! Langzamerhand bevinden we ons in de situatie, dat wij het SGR niet beoordelen op zijn intrinsieke waarde, maar tegen de achtergrond van de wijze waarop provincies daaraan uitvoering geven. Dat is natuurlijk niet direct de bedoeling. Hoe je het ook wendt of keert, de ontwikkelingen in de praktijk – hoe wenselijk die op zichzelf ook zijn – moeten natuurlijk

Hessing

niet te zeer voor de muziek uitlopen. Recent is nog eens bevestigd dat het niet verstandig is om al te vast te rekenen op een positief oordeel van deze Kamer.

In ieder geval geeft de commotie in Gaasterland wel aan dat het noodzakelijk is dat over de inhoud en de gevolgen van de EHS zorgvuldige en uitgebreide voorlichting wordt gegeven. De mens lijdt immers het meest van het lijden dat hij vreest, en het zou weleens kunnen meevallen. Er moet duidelijkheid komen over de precieze begrenzing, duidelijkheid over de gestelde natuurdoelen, duidelijkheid over de mogelijkheden van natuurbeheer door boeren, duidelijkheid over de verwerving van gronden en de vrijwilligheid daarbij en duidelijkheid over het prijsniveau voor gronden en bedrijfsgebouwen. Ik ga op enkele punten nader in.

Van belang is het scheppen van helderheid over de verdeling van de verantwoordelijkheden als het om het behoud en de ontwikkeling van natuur- en landschapswaarden gaat. Van verschillende kanten is benadrukt dat toch zoveel mogelijk gebruik moet worden gemaakt van het particulier initiatief op dit vlak; privatisering versus collectivisering. Mijn fractie staat op het standpunt dat de rol van particulieren bij het natuurbeleid zoveel mogelijk moet worden versterkt. Voor het realiseren van de hoofddoelstelling van het SGR is het noodzakelijk dat de bewoners en gebruikers van de groene ruimte zelf doordrongen zijn van de waarde van de groene omgeving en van schone produktie.

De gedachte dat de kwaliteit van het landelijk gebied zonder de steun van particulieren op den duur structureel verbeterd kan worden, berust op een misvatting. Dit betekent dat mijn fractie een warm voorstander is van het nader bezien van de Regeling beheersovereenkomsten. Een goed op elkaar aansluitend pakket van beheersvormen, oplopend van lichte "instappakketten" tot zwaardere vormen kan de nodige stimulansen geven en wellicht de bezwaren wegnemen. Het draagvlak kan er door vergroot worden.

Maar het zal duidelijk zijn dat de zorg voor de collectieve goederen "natuur en milieu" en dan met name de zorg voor de ecologische hoofdstructuur, verwerving van gronden door de overheid meer dan

rechtvaardigt. Het gaat immers om verantwoord professioneel beheer van grootschalige of kwetsbare gebieden. Particulier beheer heeft zijn beperkingen, al was het alleen maar omdat op de achtergrond het economisch belang – en dat is op zichzelf begrijpelijk – een rol blijft spelen. Maar nogmaals, waar echt aangetoond kan worden dat particulier beheer de gewenste natuurkwaliteit kan opleveren die wij allen beogen met de realiseren van dit plan, moet dat tot de mogelijkheden behoren.

In ieder geval blijkt de belangstelling voor beheersovereenkomsten aanzienlijk te zijn. Dat geldt ook voor de mogelijkheid om akkerland om te zetten in bos. De desbetreffende regelingen moesten in 1993 en 1994 al na enkele dagen gesloten worden. Kan de minister de stand van zaken van dit jaar aangeven? Is er van dezelfde mate van belangstelling blij gegeven? Moeten de mogelijkheden niet worden verruimd?

Voor de concrete uitvoering van het SGR vormt het verkrijgen van draagvlak een belangrijk aspect. Dit punt staat vandaag centraal. Natuurlijk, knelpunten blijven bestaan en niet altijd kunnen landbouw en natuur in hetzelfde spoor lopen. In ieder geval hecht mijn fractie eraan dat een uiterste inspanning geleverd wordt om de verwerving van gronden op vrijwillige basis plaats te laten vinden. Onteigening – in het SGR is sprake van een terughoudende toepassing daarvan – behoort wat ons betreft, eigenlijk niet aan de orde te zijn. Graag een reactie van de minister op dit gevoelige punt.

De bestaande zorgen met betrekking tot de financiering van het SGR zijn tot redelijke proporties teruggebracht met het besluit van het kabinet om 163 mln. extra ter beschikking te stellen voor projecten in verband met de EHS. Wel vormt nog een punt van zorg het functioneren van het Groenfonds, dat eigenlijk al op 1 januari 1994 van start had moeten gaan. De berekende tekorten voor 1994 en 1995 vallen hieraan toe te schrijven. Kan de minister de stand van zaken aangeven en zo mogelijk onze zorgen op dit punt wegnemen? De realisering van het SGR houdt daar nauw verband mee.

Ten aanzien van de financiering is het nog wel de vraag of bij de verwerving van gronden uitgegaan wordt van reële grondprijzen. Als

uitgegaan wordt van *f* 30.000 tot *f* 35.000 per hectare, kun je je afvragen of dat wel voldoende is; zeker wanneer blijkt dat tot nu toe vooral relatief goedkope gebieden zijn aangekocht. Kortom, redden we het wel met deze normbedragen? Is de voorgestelde financiering wel sluitend?

De ecologische hoofdstructuur vormt de kern van het natuurbeleid. Daarmee is niet gezegd dat er buiten de ecologische hoofdstructuur geen waardevolle gebieden zijn met natuurwaarden. De vraag is of en op welke wijze bestaande natuur- en landschapswaarden in deze "witte gebieden" beschermd kunnen worden. In hoeverre is het mogelijk, het begrip "basisbescherming" dienstbaar te maken aan gebieden buiten de ecologische hoofdstructuur?

Een punt van aandacht betreft de uitvoering van het SGR en dan met name de medewerking van provincies en gemeenten. Het SGR is immers doordrenkt van verzoeken aan provincies en gemeenten om zaken nader uit te werken en in streek- en bestemmingsplannen op te nemen. Uit de voortgangsrapportage Actualisering bestemmingsplannen buitengebied van april 1995 blijkt bijvoorbeeld dat slechts 130 gemeenten over een actueel bestemmingsplan buitengebied beschikken. Weliswaar zijn veel gemeenten bezig met bijstelling, maar 116 gemeenten hebben aangegeven geen behoefte te hebben aan actualisering. De hoge kosten en de lange ontwikkelings- en goedkeuringstijd van bestemmingsplannen buitengebied vormen met nadruk hinderpalen. En voor zover gemeenten deze plannen wel hebben, ontbreekt het in veel gevallen aan handhaving en controle op de naleving daarvan. Hoe kijkt de minister aan tegen deze problematiek? Moet niet in ieder geval bij de voorziene evaluatie over vier jaar aan dit punt bijzondere aandacht worden gegeven?

Daar komt nog bij dat provincies en gemeenten zich zeker niet in alle gevallen in het rijksbeleid kunnen vinden. Zo bestaat bijvoorbeeld al geruime tijd verschil van inzicht tussen het Rijk en de randstadprovincies over het restrictief beleid voor het Groene Hart. Dat probleem is nog steeds niet opgelost. Kortom, voorziet de minister geen problemen

Hessing

bij de uitvoering van het SGR, gelet op die verschillen van inzicht?

De kernvraag is natuurlijk of de minister kans ziet om, met handhaving van het hoge ambitieniveau van het SGR bij de uitvoering toch een begin van een draagvlak te krijgen. Iedereen tevreden stellen, zal heel moeilijk worden. Zoals minister-president Kok recent opmerkte over het nieuwe mestbeleid: daar zal niemand echt blij mee zijn; de boeren niet en de milieuorganisaties niet. Met deze waarheid moeten wij leven. Wij moeten toch verder. De ontwikkelingen in Gaasterland laten zien dat de praktijk van uitvoering weerbaarstig kan zijn. De streek loopt te hoop tegen de gepresenteerde plannen, maar wij moeten niet vergeten dat daar al een heel proces heeft plaatsgevonden en dat de geplande 1000 ha netto al is teruggebracht tot 550 ha. Natuurlijk moet bij de concrete uitwerking van de plannen flexibiliteit betracht worden en moet zoveel mogelijk overeenstemming met betrokkenen bereikt worden. Dit neemt echter niet weg dat er een substantieel resultaat geboekt moet worden, want het gaat om de ecologische hoofdstructuur en dat is een samenhangend geheel van natuurgebieden, verbonden door ecologische zones. De kracht van deze constructie is juist gelegen in het neerleggen van een compleet natuurnetwerk in Nederland, en het gaat niet aan, daaruit een puzzeltukje weg te laten. En hoe mooi Gaasterland ook in de huidige constellatie is – ik zal daar niets aan afdoen – voor de ecologische hoofdstructuur is toch een stapje meer nodig. Dus ook voor Gaasterland willen wij graag vasthouden aan een serieuze invulling van de EHS, zoveel mogelijk in overleg met betrokkenen.

Natuurlijk zal de realisatie van de plannen in Gaasterland arbeidsplaatsen kosten. Maar er moet wel bij gezegd worden – dat moeten wij niet vergeten – dat over de gehele linie de werkgelegenheid in de landbouw onder grote druk staat, Gaasterland niet uitgezonderd. Het is dus ook niet uitgesloten dat de voorziene natuurontwikkeling en de daarmee verbonden mogelijkheden voor recreatie, compenserende werkgelegenheid oplevert.

Overigens mag niet vergeten worden dat bij de planvorming een belangrijke taak ligt voor de provincie. Tegen de achtergrond van

die verdeling van de verantwoordelijkheid – er wordt gepland door de rijksoverheid en voor de uitvoering ligt het voortouw bij de provincie – is de vraag of de minister gedachten heeft over een oplossing van de problemen die vooral in Gaasterland zijn gerezen.

Voorzitter! Mijn fractie hecht grote waarde aan het SGR. De penibele staat van de natuur wijst wat ons betreft imperatief in de richting van realisatie van dit plan. Dat heeft een hoog ambitieniveau en mijn fractie hoopt dan ook dat de minister enkele zorgen kan wegnemen die wij hebben over de uitvoering van dit plan.

De **voorzitter**: Ik feliciteer u als eerste met deze maiden-speech. U brengt ervaring mee uit verschillende geledingen van het Nederlandse staatsbestel: de rechterlijke macht, de provincie, de gemeente en de politie. U bent echter ook maatschappelijk actief. Ik wens u en onszelf toe dat u die ervaring hier kwijt kunt; daar profiteren de Kamer en uw medeleden van. Van harte gefeliciteerd.

De vergadering wordt enkele ogenblikken geschorst.

Voorzitter: Heijne Makkreel

De **voorzitter**: Ik geef het woord aan de heer Varekamp en maak de leden erop opmerkzaam dat ook hij zijn maiden-speech zal houden.

□

De heer **Varekamp** (VVD): Mijnheer de voorzitter! Ik dank u voor uw aankondiging. Dat ik mijn maiden-speech houd, is inderdaad zo in het kader van het lidmaatschap van de Eerste Kamer. Ik maak u er echter wel opmerkzaam op dat ik 25 jaar geleden, toen ik lid was van de provinciale staten van Zuid-Holland, in deze zaal ook een maiden-speech heb gehouden; alleen heel oude mensen zullen zich dat nog herinneren.

De **voorzitter**: Elk gremium heeft zijn eigen maiden-speech.

De heer **Varekamp** (VVD): Mijnheer de voorzitter! Het structuurschema Groene ruimte, afgekort tot SGR, is bedoeld als een soort "masterplan" voor de inrichting en het in gebruik

nemen van het landelijke gebied in Nederland. En dan praat je over veel, want het gaat over drie kwart van het grondgebied en het daarbij behorende water van Nederland. De bedoeling van het plan is dan ook, dat wordt althans betracht, om de verscheidenheid van functies in dat gebied voor de toekomst te positioneren, dus vast te leggen tot het jaar 2000, en een doorkijk te geven op de vijftien à twintig jaar daarna.

Dat gegeven straalt veel ambitie uit, met daaraan verbonden zowel de voor- als de nadelen. Ik zou bijna zeggen dat het gaat om een "masterplan" met Hollandse nauwkeurigheid, Hollandse berekendheid en de behoefte om alles in visies en structuren vast te leggen. Daarbij moet ik onmiddellijk de vraag stellen of de afweging tussen het sociaal-economische perspectief van het landelijk gebied en het behoud en herstel van natuur, natuurwaarden en alles wat daarmee verbonden is, voldoende evenwichtig is. Ik kom hier uiteraard nog op terug.

Natuurlijk sluit het SGR aan op "Natura 2000" en komt het daarmee ook overeen met de habitatrichtlijn van de Europese Unie; maar gelet op de hiermee gemoeide omvang en het ambitieniveau, roept dit bij mij toch de vraag op of wij niet bezig zijn met de voleinding der aarde, met veel nadruk op achteruitgang en dus benodigd herstel van de natuur en het behoud daarvan. Daarbij is het de vraag, nog afgezien van de objectiviteit die verschillend wordt aangevoeld, of dat in even grote mate ook zo moet. En over welke natuur wordt er gesproken? Naar mijn mening verschilt de perceptie nogal eens. Ook in de nota van de minister van LNV, Dynamiek en vernieuwing, wordt aangegeven dat er natuur is in vele gradaties, van het zeldzaamheidsaspect tot wat "de algemene natuur" genoemd zou kunnen worden. Bovendien zijn natuur en natuurontwikkeling geen statische gegevens. In de evolutie was en is dat een dynamisch proces, en in de toekomst zal dat ook zo zijn. In zo'n proces vervallen bestaande normen en waarden, maar ontstaan er nieuwe normen, en dat geldt in de natuur ook voor dier- en plantesoorten.

Mijnheer de voorzitter! Ik stel dit op deze manier om de relativiteit van dit structuurschema met zijn